

INGLIZ VA O'ZBEK TILIDAGI GAZETA MAQOLALARIDA SO'Z YASALANISHNING XARAKTERIK XUSUSIYATLARI

Axmadjonova Shahnoza Tolibjon qizi

Farg'ona davlat universiteti, Ingliz tili kafedrası o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7336363>

Annotatsiya. Ushbu maqolada ingliz va o'zbek tillarida gazeta maqolasining so'z yasash xususiyatlariga oid masalalar ko'rib chiqiladi. Maqola muallifining fikricha, funksional uslublar tilning quyi tizimlari bo'lib, lug'at va frazeologiyada, sintaktik konstruksiyalarda va ba'zan fonetikada, ularning har biri o'ziga xos xususiyatlarga ega.

Funksional uslublarning paydo bo'lishi va mavjudligi inson faoliyatining turli sohalarida muloqot sharoitlarining o'ziga xos xususiyatlari bilan bog'liq. Har bir uslub bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lgan leksik, grammatik va fonetik vositalar tizimidir. Funksional uslubning har bir uslubi o'ziga xosligi tilning ushbu muloqot sohasidagi funksiyalarining xususiyatlaridan kelib chiqadi. Masalan, publitsistik uslub o'zining asosiy vazifasi sifatida tinglovchi yoki o'quvchining irodasiga, ongi va his-tuyg'ulariga ta'sir qiladi. Ilmiy uslub esa - faqat intellektual mohiyatni yetkazib berish vazifasini bajaradi. Funksional uslublar zamonaviy tilshunoslikda ko'p olimlar tomonidan o'rganilgan va ularni farqlashdagi nomuvofiqliklar faqat badiiy uslub va ommabop uslubga tegishli.

Kalit so'zlar: funksional, ilmiy til uslubi, rasmiy ish, publitsistik, gazeta, badiiy til uslubi, jarayon, hodisalar, ravshanlik, ketma-ketlik, faoliyat, ko'plik, foydalanish, nutq, turg'un, atamalar, matn, hujjat.

СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ ГАЗЕТНОЙ СТАТЬИ В АНГЛИЙСКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ

Аннотация. Данная статья рассматривает вопросы словообразовательных характеристик газетной статьи в английском и узбекском языках. Автор статьи считает, что функциональные стили являются подсистемами языка, каждая из которых обладает своими специфическими особенностями в лексике и фразеологии, в синтаксических конструкциях, а иногда и в фонетике.

Возникновение и существование функциональных стилей обусловлена спецификой условий общения в разных сферах человеческой деятельности. Каждый стиль представляет собой систему тесно связанных лексических, грамматических и фонетических средств. Название функциональный стиль представляется очень удачным, потому что специфика каждого стиля вытекает из особенностей функций языка в данной сфере общения. Так, например, публицистический стиль имеет своей основной функцией воздействие на волю, сознание и чувства слушателя или читателя, а стиль научный - только передачу интеллектуального содержания. Функциональные стили изучены достаточно хорошо, и расхождения в их выделении касаются только стили художественной прозы и единого газетного стили.

Ключевые слова: функциональный, научный языковой стиль, официальный бизнес, журналистский, газетный, художественный языковой стиль, процесс, явления, ясность, последовательность, активность, изобилие, использование, речь, фиксированный, термины, текст, документ.

CHARACTERISTIC FEATURES OF WORD FORMATION OF A NEWSPAPER ARTICLE IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES

Abstract. *This article attempts to systematize the available theoretical material in the field of functional styles of the English language. The author of the article considers that functional styles are language subsystems, each of which has its own specific features in lexicon and phraseology, in syntactic constructions, and sometimes in phonetics. Occurrence and existence of functional styles is caused by specific conditions of communication in different spheres of human activity. Each style represents a system of closely connected lexical, grammatical and phonetic means. The name functional style is very successful, because the specificity of each style follows from the features of language functions in this area of communication. Thus, for example, the publicistic style has its main function of influencing the will, consciousness and feelings of the listener or reader, while the scientific style - only the transmission of intellectual content. The functional styles are well studied, and the differences in their distinction concern only the style of fiction prose and the single newspaper style.*

Keywords: *functional, scientific language style, official business, journalistic, newspaper, artistic language style, process, phenomena, clarity, coherence, activity, abundance, use, speech, fixed, terms, text, document.*

KIRISH

Matnning uslubi va turiga ko'ra qanday tasniflash kerakligi haqida ko'plab qarashlar mavjud. V.A. Kuxarenko quyidagi funksional uslublarni ajratib turadi: ilmiy, rasmiy, publitsistik, gazeta, badiiy uslublar. Olimning fikricha, ilmiy uslub professional mulohazada qo'llaniladi [1]. Ushbu uslubning eng xarakterli xususiyatlari inson faoliyatining har qanday tor sohasiga xos bo'lgan obyektlar, hodisalar yoki jarayonlarga tegishli atamalarning ko'pligidir. Ilmiy uslub nutqning yuqori aniqligi, ravshanligi va mantiqiy izchilligi bilan ham ajralib turadi. Bunga asosan ushbu uslubning barcha matnlarida qayta-qayta qo'llaniladigan o'rnatilgan iboralar va klishe'lardan foydalanish orqali erishiladi.

TADQIQOT MATERIALLARI VA METODOLOGIYASI

Rasmiy uslub - bu rasmiy hujjatlar va ish yozishmalari uslubidir. V.A.Kuxarenko bu uslubni eng konservativ deb hisoblaydi, chunki bu uslubdagi matnlar har bir matn turi uchun belgilangan umumiy shablona muvofiq tuzilgan. Shuningdek, ular matnlarda atama sifatida arxaiik va turg'un hisoblangan ko'plab sintaktik tuzilmalar va so'zlardan foydalanadilar. Hujjat matnining tuzilishi qat'iy, uni yozish me'yorlari (manzil, imzo, manzil sabablari va boshqalar kabi tarkibiy qismlar) bilan tartibga solinadi. Ushbu uslubdagi matnlar hissiy, sodda va baholovchi lug'atdan foydalanishni qat'iy taqiqlaydi. Publitsistik uslub - bu o'zining pragmatik funktsiyasi bilan mashhur bo'lgan uslub bo'lib, o'quvchini biror narsaga ishonitirishga qaratilgan.

Ommabop uslubning vazifasi o'quvchiga ta'sir qilish va muallifning fikriga mos keladigan hikoya mavzusi haqida ma'lum bir fikrni shakllantirishdir. Ushbu uslub matni muallifning shaxsiy his-tuyg'ularini va tasvirlangan muammoga nisbatan his-tuyg'ularini aks ettiruvchi muammoga nisbatan uning pozitsiyasining faol dalillarini va yuqori darajadagi subyektivlikni aniq ko'rsatadi. Demak, publitsistik uslubdagi matnlarda shaxs olmoshlari, to'g'ridan-to'g'ri murojaatlar, emotsional-baho lug'ati, harakatga chaqirishga qaratilgan sintaktik konstruksiyalar keng qo'llaniladi, degan xulosaga kelish mumkin.

TADQIQOT NATIJALARI

Gazeta matnlarida ommabop uslub qo'llaniladi. Ammo Kuxarenkoning so'zlariga ko'ra, gazetalarda chop etilgan barcha matnlar gazeta uslubiga tegishli emas. Muallifning ta'kidlashicha, gazeta uslubi deganda faqat gazetalarda bo'ladigan va boshqa bosma nashrlarda, masalan, jurnal, buklet, plakat va hokazolarda uchramaydigan matnlargina tushuniladi. Gazeta matnining maqsadi o'quvchi e'tiborini jalb qilishdir.

Shuning uchun turli xil maxsus grafik vositalari, masalan, sarlavhaning maxsus formati, sahifadagi matnning nostandart joylashuvi, rang tanlash va boshqalar keng qo'llaniladi. Bunday matnlarda sanalar, o'ziga xos nomlar tashkilotlarning nomlari va geografik nomlari ko'p uchraydi. Gazeta maqolalarining matnlari odatda obyektiv, shaxssiz bo'lib, muallifning tasvirlangan voqeaga shaxsiy munosabatini aks ettirmaydi. Shuning uchun bunday matnlar ko'pincha anonim bo'lib, muallifning shaxsiy bo'lmaydi.

Ammo, shunga qaramay, bunday matnlarda emotsionallik mavjud va maqolada tasvirlangan muammoga munosabat va pozitsiya aniq ko'rsatiladi. Bunga hissiy lug'atdan foydalanish orqali erishiladi va maqolaning o'zidan aniq ko'rinadi [1].

Gazeta tili, albatta, uni badiiy yoki ilmiy adabiyot tilidan, og'zaki nutqdan ajratib turadigan o'ziga xos xususiyatga ega. Bu gazeta asosiy ommaviy axborot vositasi sifatida bajaradigan ijtimoiy vazifaga mos keladigan tilni ifodalovchi vositalarning uzoq tanlovi natijasidir. Badiiy matnda tilning ifodali vositalari, stilistik uslublardan keng foydalaniladi. Boshqacha qilib aytganda, uslubiy vositalardan foydalanish badiiy uslubga xos xususiyatdir. Biroq, bu stilistik vositalar boshqa funksional uslublarda qo'llanilmaydi, degani emas. Ingliz gazetasi matni asl, og'zaki, individual, ishlab chiqilgan stilistik vositalarga ko'proq xos bo'lib, gazeta matnini ifodali va qadrli qiladi. Ingliz gazeta tilidan farqli o'laroq, o'zbek gazeta tilida an'anaviy, lingvistik va o'chirilgan stilistik uslublar barqarorroq ifodalarda mavjud.

Gazeta maqolasining xarakterli xususiyatlaridan biri neologizmlarning keng qo'llanilishidir. Ma'lumki, neologizmlar siyosiy, ilmiy yoki umumiy qo'llanish tushunchalari uchun yaratilgan, tilda amaldagi so'z ta'lim modellari va qonunlariga muvofiq shakllangan yoki boshqa tillardan o'zlashtirilgan so'zlar va so'z birikmalaridir. Tilning rivojlanishi ko'p jihatdan uning so'z yasaliş tizimining rivojlanishi, mavjudlarini o'zgartirishi, unumdorligini oshirish yoki kamaytirish va so'z yasaliş jarayonining boshqa ko'plab omillari bilan bog'liqdir [2].

MUHOKAMA

Yangi so'zlarning yaratilishi, eng avvalo, jamiyatning fan, texnika, madaniyat, ijtimoiy munosabatlar va hokazolar rivojlanishidan doimiy ravishda kelib chiqadigan yangi tushunchalarni ifodalash ehtiyojlarini tilda aks ettirish sifatida amalga oshiriladi. Ingliz tilida nisbatan yaqinda paydo bo'lgan so'zlar neologizmlarga quyidagilar misol bo'la oladi:

Half-life - yarim hayot, *tracer atom* - uchqunli atom, *advertology* – reklama sohasi, *ambush interview* - oldindan ogohlantirilmagan intervyu (masalan, suhbatdoshni hayratda qoldiradigan savollar, kutilmagan intervyu); *televiwer-tomoshabin*; *bedrock audience* - doimiy auditoriya (tomoshabinlar, o'quvchilar, radio tinglovchilar); *combination head*- umumiy sarlavha; *dutchman*- qisqacha eslatma (foydalanilmagan gazeta sahifasini to'ldirish uchun xizmat qiladi);

gee-whizz journalism - professional shov-shuvli jurnalistika; *penny press* - tabloid matbuoti; *spot news* - yangiliklar so'nggi yangiliklar, "so'nggi soatdagi" yangiliklar.

O'zbek gazetasi tilidagi neologizmlarga mamlakatimiz mustaqillikka erishgandan keyin paydo bo'lgan so'zlar misol bo'la oladi.

- ijtimoiy-siyosiy atamalar: vazir, vazirlik, devonxona, hokim, tuman, agrofirma, fermer, kirakash va boshqalar;

- iqtisodiy atamalar: diler, lizing, injenering bozor infrastrukturasini;

- ilmiy atamalar: internet, kompyuter, diskovod, skaner; akademik litsey, kollej, dastur.

Ko'rinib turibdiki, bunday so'zlar ular ifodalagan tushunchalar tanish bo'lgunga qadar faqat neologizm sifatida qabul qilinadi, shundan so'ng ular lug'at tarkibiga mustahkam kiradi va endi yangi kirib kelgan so'zlar sifatida qabul qilinmaydi. Shuni ta'kidlash kerakki, neologizmlar tilda mavjud bo'lgan shakllanish vositalaridan foydalanib, mavjud til an'alaridan kelib chiqadi.

XULOSA

Gazeta tilidagi neologizmlar o'zining tuzilishi va shakllanish usuliga ko'ra bir qancha variantlar bilan ifodalanadi. Ingliz gazetasi tilidagi neologizmlarning eng xarakterli usullari so'z yaratish, affiksatsiya, konvertatsiya qilish, qisqartirish, so'zlarning ma'nosini o'zgartirish va boshqa tillardan o'zlashtirishdir. O'zbek gazetasi matnida neologizmlar ichki va tashqi til omillari ta'sirida shakllangan. Tilning ichki omillariga so'zning ma'nosi va qo'llanilishi tufayli kengayish kiradi. Tashqi omillarga o'zlashgan so'zlar kiradi. Ularning har biri o'ziga xos xususiyatlarga ega, shuning uchun ularni alohida qismlarga ajratish kerak [3].

REFERENCES

1. Kukhareno V.A. Practical course of stylistics of the English language. Moscow, 1986. P. 61–62.
2. Cannon K.I. Word structure. Oxford: Oxford University Press, 1986. P. 236.
3. Akramova Nozima Muzaffarovna, Akhmadjonova Shakhnoza Tolibjon Qizi Characteristic features of word formation of a newspaper article in English and Uzbek languages // Проблемы Науки. 2020. №2 (147). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/characteristic-features-of-word-formation-of-a-newspaper-article-in-english-and-uzbek-languages> (дата обращения: 20.12.2021).
4. Crystal D., Davy D. Investigating English Style. — Ldn, 1969.
5. HUBÁČEK, Josef – Učebnice stylistika, p. 68
6. М.Халилова: “Ўзбек тили стилистикаси асослари”, “Фарғона” нашриёти, 2009. 6-бет
7. Мамажонов А. Қўшма гап стилистикаси. -Тошкент: Фан. 1990.
8. Арнольд И.В. Стилистика. Современный английский язык [Электронный ресурс]: учебник для вузов/ И.В.Арнольд. – 10-е изд., -М.: Флинта, 2010. -384с.
9. МАМАЖОНОВ, А., & Teshaboyev, D. (2018). Some thoughts about semantics of the complex sentences. *Scientific journal of the Fergana State University*, 1(3), 76-78.
10. Muzaffarovna, A. N., & Qizi, A. S. T. (2020). Characteristic features of word formation of a newspaper article in English and Uzbek languages. *Проблемы современной науки и образования*, (2 (147)), 41-43.
11. Hoshimova, N. A. (2020). Ingliz va o'zbek tillarining funktsional uslublari. *Молодой ученый*, (19), 584-585.
12. Aliyeva, N. (2021). Modern concepts of the study of phraseological units within the framework of frame representation and the theory of conceptual metaphor. *Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal*, 2021(4), 147-156.

13. Aliyeva, N. (2021). MODERN CONCEPTS OF STUDYING PHRASEOLOGISMS IN THE FRAMEWORK OF FRAME REPRESENTATION AND THEORY OF CONCEPTUAL METAPHOR. *CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PHILOLOGICAL SCIENCES* (2767-3758), 2(12), 206-211.
14. Aliyeva, N. (2021). СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ФРАЗЕМ В АНГЛИЙСКОМ, РУССКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ. *Журнал иностранных языков и лингвистики*, 3(8).
15. Aliyeva, N. (2021). ИЗОМОРФИЗМ АНГЛИЙСКИХ КОЛЛОКАЦИЙ И ФРАЗЕМ РУССКОГО И УЗБЕКСКОГО ЯЗЫКОВ С УЧЕТОМ ПЕРЕХОДНОСТИ ЗНАЧЕНИЯ. *Журнал иностранных языков и лингвистики*, 2(2).